

IANA BALAN*

VIZITA ȚARULUI NICOLAE AL II-LEA LA CONSTANȚA DIN IUNIE 1914

Anul 1914 a fost unul complex pentru istoria Europei, agitat din punct de vedere diplomatic și militar. Asasinarea prințului moștenitor al tronului Austro-Ungariei, folosită drept pretext pentru declanșarea Primului Război Mondial, a pus însă în umbră mai multe evenimente diplomatice din vara anului 1914. Unul dintre acestea a fost și vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța din 1/14 iunie 1914.

Venirea țarului Rusiei în România a contribuit la configurarea viitoarei alianțe a României cu Antanta, fiind considerată apogeul apropierei relațiilor româno-ruse¹. Însă, aceste păreri pot fi considerate subiective, în ciuda faptului că nu putem nega valoarea diplomatică a vizitei. Majoritatea lucrărilor care s-au referit la acest moment au fost scrise după război, în acest fel fiind influențate de negocierile româno-ruse și de ulterioara alianță a României cu Antanta. O colaborare dintre Rusia și România avea să aibă avantaje pentru ambele părți. Rusia dorea lichidarea marii rivale din Balcani – Austro-Ungaria, România reprezentând un eventual aliat în această direcție; iar guvernul de la București a văzut în Rusia un stat care putea să o ajute în realizarea

---

* Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

¹ Istoricii români și străini care au menționat în lucrările lor venirea monarhului rus în România au avut păreri diferite despre acel eveniment. Astfel, unii au acordat o importanță prea mare aspectelor diplomatice ale vizitei, afirmând că aceasta ar fi marcat punctul de redirecționare al politicii externe românești de la Puterile Centrale spre Antantă (vezi Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, *Repere de cronologie internațională*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 23; Ion M. Oprea, *România și Imperiul rus*, vol. I, 1900–1924, București, Editura Albatros, 1998, p. 64). Au mai fost sugestii că regele Carol I i-ar fi promis țarului că nu va reînnoi convenția militară cu Austro-Ungaria, acceptând ideea unei alianțe cu Rusia (Eugene de Schelking, *Recollections of a Russian Diplomat*, New York, The Mac Millian Company, 1918, p. 195–197). Ideea conform căreia țarul și ministrul său de externe Serghey D. Sazonov ar fi încercat să atragă România într-o alianță o regăsim și la alți istorici (vezi Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 451). În același timp, sunt și unele interpretări, mai moderate, cu privire la acest eveniment. Astfel, prin acțiunile sale, diplomația rusă ar fi încercat să convingă oamenii politici români de lipsa unei agresiuni a Rusiei, stabilirea unor raporturi bune cu România și păstrarea *statu-quo*-ului în Balcani. De asemenea, diplomații ruși ar fi încercat să profite de opinia publică românească ostilă Triplei Alianțe pentru a o atrage de partea Antantei (vezi Nikolai Nikolaevich Shebenko, *Souvenirs, essai historique sur les origines de la Guerre de 1914*, Paris, Bibliothèque diplomatique, 1936, p. 137). Totodată, s-a considerat că vizita țarului la Constanța, apoi vizita lui Ionel Brătianu și Serghey Sazonov la Predeal ar fi arătat linia politicii externe românești (vezi Keith Hitchins, *România 1866–1947*, București, Humanitas, 2004, p. 173; Gheorghe Platon, V. Cristian, *Istoria modernă a României – compendiu*, Iași, 1980, p. 177; Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi, 1866–1947*, vol. I, *Carol I*, București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 210).

idealului său național prin unirea cu românii din Transilvania². Această ipoteză nu era valabilă la 1914, deoarece România era strâns legată de Tripla Alianță. Tratatul de pace a fost încheiat în 1919, deși în 1913 guvernul conservator condus de Titu Maiorescu; totodată, regele Carol I a reprezentat un factor fundamental în politica externă românească și, respectiv, în continuarea alianței cu Germania. De altfel, nici guvernul Brătianu, numit în ianuarie 1914, nu a dorit o îndepărtare subită de Tripla Alianță.

Vizita țarului Nicolae al II-lea a fost așteptată nu doar de oamenii politici, dar și de familia regală și în special de regele Carol I. În memoriile sale, regina Maria a menționat evenimentul drept un moment care „venea să ștergă vechea jignire ce nu încetase de a-l ustura de la 1877–1878 până azi și venea să întărească noua înțelegere dintre România și Rusia”³. Istoriografia acestui episod cuprinde mai multe dezbateri ale istoricilor străini și români și, de puține ori, ele s-au suprapus. Astfel, Keith Hitchins a menționat vizita de la Constanța drept un moment decisiv în relațiile româno-ruse, în sensul apropiierii celor două state⁴. Hugh Seton-Watson doar a menționat vizita țarului, dar a comentat excursia lui S. Sazonov în Transilvania ca fiind spre „satisfacția populației locale și spre nemulțumirea ziarelor din Budapesta”⁵; iar Dominic Lieven a catalogat-o drept prostească, deoarece, în acest fel, Rusia a încurajat iredentismul în Europa⁶.

În istoriografia rusă, ecourile vizitei țarului au fost analizate de V. N. Vinogradov și Vasiliy Borisovich Kashirin. Astfel, Vinogradov a constatat că venirea lui Nicolae al II-lea la Constanța nu a dat un rezultat palpabil, dar nici diplomația rusă nu se aștepta la mai mult. Diplomații ruși au fost mulțumiți de faptul că, în comparație cu momentele anterioare, relația dintre cele două țări se schimbaseră, iar pentru Antanta apăruseră șanse mari de a atrage România de partea sa⁷. La rândul său, Vasiliy Borisovich Kashirin a considerat că sejurul constănțean a alimentat și mai mult orgoliile Bucureștiului, României fiindu-i recunoscut statutul de mare putere în Balcani. În același timp, el a observat schimbarea atitudinii opiniei publice privind Rusia, aceasta fiind mai deschisă spre o colaborare cu vecinul din Est. Autorul observa că România a preferat politica „mâinilor libere”, care și în trecut îi adusese avantaje⁸.

În istoriografia română, vizita țarului la Constanța nu a reprezentat o preocupare specială, neexistând multe reflecții cu privire la această problemă. Alexandru Boldur considera că evenimentul ar fi fost relevant doar din perspectiva interesului comun în zona Strâmțurilor⁹. Iar Eliza Campus a catalogat vizita drept o tentativă a Rusiei de a atrage bunăvoința României și a dat atenție poziției regelui cu privire la acest eveniment¹⁰. În discursul său în fața Corpurilor Legiuitoare, la 5/18 iunie 1914, regele Carol I a caracterizat vizita drept un moment de apropiere dintre cele două state și o onoare deosebită acordată României, datorită importanței sale în sud-estul Europei¹¹.

² Ester Uribe, *La rencontre de Constantza du 14 juin 1914*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, tom VII, nr. 2, 1968, p. 235.

³ Maria, regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, partea a IV-a, 1906–1914, București, Editura Eminescu, 1997, p. 265.

⁴ Keith Hitchins, *op. cit.*, p. 173.

⁵ Hugh Seton-Watson, *The Russian Empire, 1801–1917*, Oxford University Press, 1967, p. 695.

⁶ Dominic Lieven, *The Cambridge History of Russia*, vol. II, *Imperial Russia 1689–1917*, Cambridge University Press, 2006, p. 44.

⁷ V. N. Vinogradov, *Rumyniya v gody Pervoy Mirovoy Voyny*, Moscova, Izdatel'stvo Nauka, 1969, p. 39.

⁸ Vasiliy Borisovich Kashirin, *Konstantsa – 1914: mirnyy vizit nakanune voyny*, în Vasiliy Borisovich Kashirin, *Imperatorskiy dom Romanovykh i Balkany*, Moscova, Institut slavyanovedeniya RAN, 2014, p. 393.

⁹ Alexandru V. Boldur, *Basarabia în relațiile româno-ruse*, București, Editura Albatros, 2000, p. 33.

¹⁰ Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913–1947*, București, Editura Politică, 1980, p. 38.

¹¹ *Ibidem*.

Discursul regelui a fost primit cu entuziasm doar de majoritatea parlamentară liberală – care l-a aplaudat în picioare –, dar nu și de conservatori¹².

Ester Uribes a inclus în cercetările sale și evenimentul desfășurat la Constanța, dar a catalogat această vizită drept una mai mult politică, deoarece discuțiile și rezultatele au fost de această natură. Astfel, întâlnirea dintre cei doi monarhi a reprezentat un pas în plus în apropierea dintre cele două state, legate de aceleași interese în menținerea păcii în Balcani și respectarea Tratatului de la București. Prin călătoria lui S. Sazonov în sudul Transilvaniei, Rusia a susținut aspirațiile naționale ale României, iar ministrul de externe al Rusiei a concluzionat că România nu ar fi avut obligații speciale față de Austro-Ungaria. Tentativele lui Serghey Sazonov de a se asigura de neutralitatea României în cazul unui conflict european nu au avut succes deoarece nici regele, nici prim-ministrul român nu au vrut să își asume asemenea obligații¹³.

Cel mai critic a fost Nicolae Iorga, nemulțumit că nu au fost publicate detaliile discuțiilor dintre Carol I și Nicolae al II-lea¹⁴. La fel de acide au fost și articolele din revista editată de marele istoric. Astfel, după vizita țarului, Nicolae Iorga își exprima neîncrederea față de țara vecină, care „ne privea ca un popas, ca o etapă ori ca o piedică ușor de înlăturat – oricum ca o națiune fără chemare, ca un stat fără viitor”¹⁵. Iorga ataca Rusia, care își făcea un „drum triumfal la Bizanț cu ajutorul creștinilor în suferință slavi și semi-slavi”¹⁶. Cunoscând raporturile de forțe din Balcani, Iorga aprecia că România era privită drept un pol de putere în zonă: „România rămâne deci singura care poate fi întrebuițată și fără întrebuițarea căreia nimic nu se poate face în Balcanii pierduți, la strâmtoarele amenințate”¹⁷. Dar, în același timp, istoricul român găsea un avantaj în această vizită, deoarece „prin Rusia Austro-Ungaria se poate face mai cuminte”¹⁸, făcând trimitere la relațiile tensionate ale României cu vecinul său din vest, dar și la situația românilor din Transilvania.

Inițiative diplomatice

În istoriografia română, Ion M. Oprea, Nicolae Ciachir, Gheorghe Berca și Constantin Nuțu au caracterizat vizita lui Nicolae al II-lea drept o inițiativă a politicii românești. Astfel, istoricii amintiți au considerat că plenipotențiarul României la Sankt Petersburg, Constantin Diamandi, într-o discuție cu Maurice Paléologue, ambasadorul Franței în capitala Rusiei, i-ar fi propus să sugereze guvernului rus o vizită la București; dar nu voia ca românii să facă primul pas în această direcție, așteptând propuneri din partea rușilor¹⁹. După părerea trimisului român în Rusia, această vizită ar fi încurajat simpatiile opiniei publice românești față de Romanovi²⁰. Informat de Maurice Paléologue, Serghey D. Sazonov a avut rețineri cu privire la eventualitatea unei vizite la București,

¹² *130 de ani de relații diplomatice româno-ruse: album de documente*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2008, p. 190. Este vorba de telegrama secretă a lui S. Poklewski-Koziell către S. D. Sazonov din 5/17 iunie 1914, dar nu au fost date detalii privind conținutul discursului regelui Carol I.

¹³ Ester Uribes, *op. cit.*, p. 246.

¹⁴ Nicolae Iorga, *Supt trei regi*, ediția a II-a, București, 1932, p. 339.

¹⁵ Idem, *Constanța, 1 iunie 1914*, în „Neamul Românesc”, Vălenii de Munte, an IX, nr. 22, 8 iunie 1914, p. 1.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 60. Ion M. Oprea adaugă că Diamandi ar fi propus ca discuțiile privind problemele internaționale să fie un deziderat al Franței.

²⁰ Nicolae Ciachir, Gheorghe Berca, *op. cit.*, p. 450.

dar nu a fost totuși împotriva. El a rămas deci fidel ambiției sale de a avea inițiativa în remedierea relațiilor cu România²¹.

Ester Uribes a susținut ipoteza conform căreia ideea vizitei ar fi aparținut părții românești. Pe baza unui raport al lui Maurice Paléologue, autoarea a ținut să sublinieze că, inițial, se vorbea doar de o vizită a ministrului de externe Serghey Sazonov la București²². Pentru a evita unele nemulțumiri în cercurile diplomatice europene, Serghey Sazonov ar fi propus ca cei doi monarhi să se întâlnească „întâmplător” la Livadia și, în acest context, cei doi miniștri, S. D. Sazonov și I. I. C. Brătianu, să discute problemele de care erau interesate ambele părți; dar această idee nu a fost acceptată la București²³. Soluția ar fi venit tot din partea lui S. D. Sazonov, ministrul propunând o vizită amicală a țarului în România, care ar fi trebuit să răspundă la vechea vizită a regelui Carol I din 1898²⁴. Regele Carol I era chiar dispus să facă o invitație specială, dar cu condiția să nu fie refuzat. Această invitație nu a mai fost trimisă, ceea ce a dus în eroare unii istorici. De cele mai multe ori, s-a sugerat că vizita s-a produs la invitația regelui Carol I, fapt menționat în lucrările lui Petre Bărbulescu²⁵ și Anastasie Iordache²⁶.

Ion M. Oprea, Constantin Nuțu și Ester Uribes au considerat că unul dintre scopurile vizitei a fost perfectarea logodnei principelui Carol cu marea ducesă Olga²⁷. Acesta ar fi fost și obiectivul inițial al vizitei și după părerea lui I.G. Duca²⁸. Însă, problema căsătoriei dintre principele Carol și marea ducesă Olga a devenit neadecvată după vizita lui Ferdinand și a Mariei în primăvara anului 1914, la Sankt Petersburg²⁹. Afirmările autorilor menționați nu sunt confirmate de corespondența diplomatică a lui Constantin Diamandi. Acesta nu a menționat în telegramele sale o posibilă vizită a ministrului S. D. Sazonov sau a monarhului Rusiei. Mai degrabă, memoriile diplomatului român ar sugera contrariul: „[...] en 1914 [...], la Russie avait besoin de mon pays et Sazonov faisait du rapprochement russo-roumain l'un des buts de sa politique”³⁰.

Acest comentariu din memoriile trimisului român la Sankt Petersburg, dar și analiza memorialisticii diplomatice și a documentelor ruse ne sugerează că vizita țarului de la Constanța a fost o inițiativă a guvernului rus. Principalul promotor a fost Serghey D. Sazonov, care a considerat că întâlnirea dintre cei doi suverani ar fi apropiat mai mult Rusia și România³¹. Ulterior, în memoriile sale, el a menționat rolul de inițiator al

²¹ *Ibidem*.

²² Ester Uribes, *op. cit.*, p. 239.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, p. 240.

²⁵ Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, *op. cit.*, p. 22. Cei doi autori susțin că vizita oficială a țarului și a ministrului de externe ar fi fost la invitația regelui Carol I.

²⁶ Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, București, Editura Albatros, 1994, p. 212.

²⁷ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 61. În presa din România (*Marile Ducese Olga și Tatiana – viitoare regine ale Balcanilor*, în „Universul”, an XXXI, nr. 223, 15 august 1913, p. 1, cu preluare din „L'illustration”) s-a speculat în legătură cu organizarea logodnei dintre principele Carol și marea ducesă Tatiana, a doua fiică a țarului; dar pare o informație eronată deoarece, la acel moment, marea ducesă Tatiana avea doar 16 ani, iar marea ducesă Olga, prima fiică a țarului, nu era căsătorită.

²⁸ I. G. Duca, *Memorii*, vol. I, *Neutralitatea*, partea I-a (1914–1915), București, Editura Expres, 1992, p. 29.

²⁹ R. W. Seton-Watson, *O istorie a românilor. Din perioada romană până la desăvârșirea unității naționale*, Brăila, Editura Istros, 2009, p. 399. Eșecul căsătoriei principelui Carol cu marea ducesă Olga a fost menționat de regina Maria în memoriile sale. Cauza acestui insucces s-a datorat dezinteresului celor doi tineri implicați în virtualul aranjament. Motivată de această atitudine, țarul Nicolae al II-lea a menționat și el că nu avea să forțeze un mariaj.

³⁰ Arhivele Naționale ale României (ANR), fond Diamandy, dosar 104, *La Grande Guerre vue du versant Oriental II. Ma mission en Russie. 1914–1918*, fila 2.

³¹ *Ocherki istorii Ministerstva Inostrannykh Del Rossii*, t. III, *Biografii ministrov inostrannykh del 1802–2002 gg.*, Moscova, Izdatel'stvo OLMA-PRESS, 2002, p. 253.

acestei vizite, dar și importanța pe care a avut-o ea în apropierea româno-rusă de dinaintea războiului. El considera că, pentru întărirea relațiilor ruso-române, a fost nevoie de această vizită a țarului, ca răspuns la vizita lui Carol I la Sankt Petersburg și Moscova, în vara anului 1898³².

Interdependența dintre vizita regelui Carol I din 1898 și vizita țarului din 1914 a fost singurul punct comun istoriografiilor română și rusă. Totuși, noi considerăm că pregătirile și corespondența diplomaților imperiali privind această vizită sugerează o inițiativă rusească³³.

În primăvara anului 1914, în timp ce se afla la Livadia, Serghey Sazonov a insistat pe lângă Nicolae al II-lea asupra necesității acestei vizite, la care țarul nu se mai gândea din cauza părerii sale că România nu trebuia privită ca un stat independent, ci ca unul orientat spre Tripla Alianță. S. D. Sazonov a insistat pentru călătoria pe apă datorită ușurinței și comodității deplasării curții și miniștrilor de la Livadia la Constanța și de acolo în capitala României. În cazul desfășurării întâlnirii la Constanța, unde, în fiecare vară, mergeau suveranii României, situația ar fi fost și mai simplă³⁴.

Țarul s-a arătat sensibil la argumentele lui S. D. Sazonov și și-a dat acordul tacit pentru confirmarea acestei vizite pe 26 aprilie/10 mai 1914, la Livadia, când a avut loc ultima întâlnire a lui Serghey Sazonov cu Nicolae al II-lea. Decizia finală a fost luată peste o săptămână, când ministrul rus de Externe era deja la Sankt Petersburg. La 4/17 mai, ministrul curții, contele V. B. Frederiks, îi scria lui Sazonov, din Livadia, că se ajunsese la concluzia ca întâlnirea să aibă loc pe 1/14 iunie. S-a decis ca familia imperială să fie la Constanța de dimineață până seara; țarul a cerut ca la această întâlnire să fie prezent și S. D. Sazonov. Din acel moment, au început preparativele propriu-zise, care au presupus nu doar pregătiri tehnice, dar și unele ținând de protocol și de securitate³⁵.

Serghey Sazonov era mulțumit de succesul său privind proiectul întâlnirii la Constanța. În discursul lui din Duma, la 10/23 mai 1914, acorda un rol important acestui eveniment, caracterizându-l „ca un nou stimulent pe calea apropierei mutuale a ambelor națiuni, unite prin legăturile unui trecut glorios și prin interese și simpatii comune”³⁶. Entuziasmul lui S. D. Sazonov a fost împărtășit și de diplomații Antantei. Jean-Camille Blondel, trimisul Franței la București, i-a scris, pe 7/20 mai 1914, președintelui Consiliului de Miniștri și ministrului Afacerilor Externe al Franței, Gaston Doumergue, despre viitoarea sosire a țarului la Constanța pe 1/14 iunie, dar a cerut ca această telegramă să rămână secretă³⁷.

³² Sergey D. Sazonov, *Vospominaniya*, Minsk, Harvest, 2002, p. 54.

³³ Ipoteza privind inițiativa rusă a vizitei țarului la Constanța a fost consolidată și de analiza activității cabinetelor de la București și Sankt Petersburg. Astfel, Serghey Sazonov a fost preocupat în detaliu de pregătirea diplomatică a evenimentului, discutând cu țarul fiecare punct care ar fi urmat să fie dezbătut. Dar acest interes nu a însemnat că Rusia ar fi încercat să atragă România într-o alianță, ci a dorit să investigheze cât de implicat era guvernul de la București în alianța cu Puterile Centrale. Însă, partea românească a fost interesată de organizare și protocol și mai puțin de o dezvoltare a relațiilor bilaterale. Documentele românești nu au revelat aceeași preocupare diplomatică observabilă în documentele ruse. Această atitudine ar putea indica un eventual dezinteres, pentru moment, al politicii externe românești pentru o alianță cu Rusia.

³⁴ Vasilii Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 380.

³⁵ *Ibidem*, p. 381.

³⁶ AMAE, fond Primul Război Mondial, E 2, partea a II-a, vol. 13, Rapoarte Petrograd, perioada 1914, *Discursul lui Sazonov în Duma la 10 mai 1914*, fila 31.

³⁷ *Documents diplomatiques français (1871–1914)*, 3ème série, 1911–1914, tome X (17 mars – 23 juillet 1914), Paris, Imprimerie Nationale, 1936, p. 395.

Pregătiri. Ceremonial. Protocol

Organizarea efectivă a evenimentului a reprezentat o responsabilitate enormă pentru partea românească. Dificultățile reieșeau și din faptul că abia la începutul lui mai a fost confirmată data de 1/14 iunie, ceea ce a însemnat că, timp de o lună, trebuiau rezolvate toate chestiunile de protocol, securitate și invitați. La 4/17 mai, Serghey Sazonov l-a informat pe ministrul rus la București, Stanislav Poklewski-Koziell, despre vizita pe care avea să o întreprindă țarul împreună cu familia sa³⁸, urmând ca acesta să înștiințeze guvernul român. Ion I. C. Brătianu a salutat această inițiativă³⁹.

Pregătirile au antrenat ambele părți, cea românească și cea rusă, pentru ca totul să fie pus la punct, ținându-se cont de importanța întrevederii, dar și de durata ei scurtă. Primirea înaltului oaspete a ridicat mai multe probleme de protocol. Astfel, pentru a evita unele neconcordanțe privind ceremonialul – deoarece anumite aspecte aveau nevoie de o confirmare în plus –, partea românească a dat prioritate părții ruse, mai experimentată din acest punct de vedere⁴⁰. Singura controversă a reprezentat-o întâmpinarea monarhului oaspete. În acest caz, Ministerul Afacerilor Externe al Rusiei ar fi preferat procedura standard: monarhul gazdă ieșea pe mare în întâmpinarea musafirului. Regele Carol I a refuzat această procedură, considerând-o inconfortabilă și nedorită⁴¹; a dorit să întâmpine oaspetele în port, pe mare Nicolae al II-lea fiind salutat doar de delegații suveranului român. Această schimbare de protocol nu a reprezentat totuși un impediment pentru țar, care a confirmat programul vizitei la 12/25 mai 1914⁴². Stanislav Poklewski-Koziell a explicat această atitudine a regelui Carol I prin dorința bătrânului Hohenzollern ca vizita să se desfășoare, cât mai mult timp, pe pământ românesc⁴³.

Pe lângă elementele ceremoniale, partea românească s-a obligat să asigure securitatea evenimentului. Dificultățile au fost generate de existența în România a mai multor grupuri revoluționare ruse; de aceea, s-au urmat sfaturile date de serviciile secrete ruse⁴⁴. Partea rusă a trimis la Constanța, de la Paris, pe șeful Agenției Străine, A. A. Krasilnikov, și alți șase agenți, ca să se urmărească în amănunt măsurile luate pentru asigurarea securității țarului. De asemenea, s-a decis ca V. F. Djunkovskii, șeful corpului separat al jandarmeriei⁴⁵, să vină și el la Constanța. La 7/20 mai, S. Poklewski-Koziell preciza că ministrul român al Afacerilor Interne îl asigurase că întâlnirea celor doi șefi de stat avea să se desfășoare în deplină siguranță. La momentul vizitei, orașul avea să fie „curățat” de persoanele suspecte, poliția orașului trebuind să efectueze o verificare prealabilă a populației. De asemenea, se controlau toate trenurile și vasele ce ajungeau

³⁸ *Mezhdunarodnyye otnosheniya v epokhu imperializma. Dokumenty iz arkhivov tsarskogo i vremennogo pravitel'stv 1878–1917gg. (MOED), seria III, 1914–1917, t. 3, 14 maya – 27 iyunya 1914, Moscova, 1933, p. 16.*

³⁹ *Ibidem*, p. 24.

⁴⁰ Vasilij Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 381.

⁴¹ *Ibidem*, p. 382.

⁴² AMAE, fond Primul Război Mondial, E 2, partea a II-a, vol. 32, *Telegrame Petrograd 1914*, fila 8. Vizita familiei imperiale ruse la Constanța a fost organizată în detaliu de autorități, deoarece țarul a avut și alte obiective în vacanța din iunie 1914, cum ar fi dezvelirea monumentului țarului Alexandru I la Chișinău, pe 3/16 iunie. Partea rusă și cea română au definitivat programul la sfârșitul lunii mai, dovadă fiind concordanța documentelor din arhivele ruse și din cele române (vezi ANR, Arhiva URSS, colecția microfilme, rola 38, fond 472, dosar 42, *Kantsler imperatorskogo dvortsa. Puteshestviye Ikh Imperatorskikh Velichestv dlya vstrechi s korolem Rumynii v Konstantse*, fila 481).

⁴³ Vasilij Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 381.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 383.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 384.

la Constanța. Ministrul român a salutat ajutorul agenților ruși, afirmând că agenții români erau pregătiți să colaboreze cu aceștia și să le respecte instrucțiunile⁴⁶.

La 25 mai/7 iunie, S. D. Sazonov i-a cerut lui Constantin Diamandi lista celor invitați la ceaiul oferit de țar pe vasul „Standard”⁴⁷. Ea a fost suplimentată continuu pe parcursul lunii mai și a cuprins majoritatea demnitarilor români. Doar numele lui Constantin Stere a ridicat mai multe controverse diplomatice, din cauza activității sale antițariste din Rusia. La acel moment, Constantin Stere era rectorul Universității din Iași, însă diplomații ruși nu au ținut cont de această funcție și i-au refuzat prezența la Constanța. Pentru a camufla refuzul, s-a decis ca nici unul dintre rectorii Universităților din România să nu participe la eveniment⁴⁸. Ion I. C. Brătianu nu a acceptat această soluție și a insistat ca atât Constantin Stere, cât și rectorul Universității din București să participe la festivități⁴⁹. Astfel, prim-ministrul român a afirmat că activitatea revoluționară a lui Constantin Stere era de domeniul trecutului, iar prezența lui la Constanța ar fi reprezentat o renunțare simbolică la vechile convingeri, mai ales că Ion I. C. Brătianu l-ar fi vrut, în viitor, într-un guvern liberal. Guvernul rus a acceptat aceste argumente și a consimțit prezența rectorului Universității din Iași la eveniment⁵⁰.

Pregătirile pentru vizita marilor oaspeți au cuprins nu doar problemele de protocol și securitate, dar și amenajarea întregului oraș Constanța. Urbea și portul au trecut prin schimbări majore. În port a fost construit un pavilion al reginei, unde s-a desfășurat o mare parte din festivități; aceste obligații au fost preluate și îndeplinite de regina Elisabeta⁵¹. Orașul a fost amenajat cu arcuri de triumf la intrarea în port, în Piața Ovidiu și în direcția Palatului Regal și cu două pavilioane: unul în port și unul lângă cazinou. Suverana s-a preocupat nu doar de pavoazarea orașului, ci și de elementele de protocol legate de membrii familiei regale, care ar fi trebuit să participe la eveniment. În acest sens, principesa Maria a insistat ca la întâlnire să fie de față și principele Carol. Se pare că ea rămânea în continuare în favoarea căsătoriei lui cu marea ducesă Olga⁵², chiar dacă această inițiativă părea compromisă încă din luna martie 1914.

De cealaltă parte, familia imperială rusă a fost preocupată de buna împărțire a timpului, ținând cont de durata scurtă a vizitei. La 23 mai/5 iunie, au fost puse la punct și acceptate toate propunerile românești privind desfășurarea întâlnirii și s-a confirmat prezența sau absența unor membri ai familiei imperiale la eveniment. Astfel, nu s-a confirmat participarea țarinei la parada militară și a țareviciului la banchetul organizat seara de regele Carol I⁵³. Ulterior, aceste date au putut fi modificate⁵⁴.

Organizarea evenimentului a fost reflectată în mod pozitiv și în presa vremii, chiar dacă la începutul lunii mai încă erau voci care criticau această inițiativă rusă. Astfel, „La

⁴⁶ *Ibidem*, p. 383.

⁴⁷ AMAE, fond Primul Război Mondial, E 2, partea a II-a, vol. 32, *Telegrame Petrograd 1914*, fila 8.

⁴⁸ Vasilij Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 384.

⁴⁹ ANR, Arhiva URSS, colecția microfilme, rola 38, fond 472, dosar 42, *Kantsler imperatorskogo dvortsa. Puteshestviye Ikh Imperatorskikh Velichestv dlya vstrechi s korolem Rumynii v Konstantse*, fila 332.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 385.

⁵¹ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 227.

⁵² Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. I, București, Editura Scripta, 1993, p. 156.

⁵³ ANR, Arhiva URSS, colecția microfilme, rola 38, fond 472, dosar 42, *Kantsler imperatorskogo dvortsa. Puteshestviye Ikh Imperatorskikh Velichestv dlya vstrechi s korolem Rumynii v Konstantse*, fila 396.

⁵⁴ *Ibidem*, filele 396–400. Scenariul vizitei a fost completat treptat pe parcursul lunii mai, în cele două părți convenind asupra persoanelor oficiale aflate la manifestațiile organizate de autoritățile românești. Inițial, cancelaria curții imperiale a anunțat absența țarinei de la parada militară. Ulterior, această decizie a fost schimbată și toată familia imperială rusă a participat la întreg programul, în afară de banchetul dat de familia regală a României, la care nu a fost prezent țareviciul Alexei.

Roumanie” vedea în vizita țarului dovada unor relații de amicitie dintre cele două state. Voiajul demonstra, în același timp, și importanța României după al doilea război balcanic⁵⁵. Aceeași atitudine favorabilă o regăsim și în „L’indépendance Roumaine”, care vorbea despre onoarea acordată României prin această vizită⁵⁶. „Curierul Constanței” a fost însă mult mai prudent în informațiile din paginile sale. Astfel, țarul ar fi venit în România pentru a întări Tratatul de la București (dar fără vreo pretenție de revizuire) și pentru a discuta problema liniilor ferate, ceea ce demonstra, o dată în plus, interesul economic al Rusiei în zonă⁵⁷. Mai mult, „Adevărul” nu a privit această vizită drept o apropiere dintre România și Rusia, deoarece „Nicolae al II-lea nu reprezenta poporul rus cum nici Carol I pe țaranul român”⁵⁸.

Din presa vremii aflăm mai multe date cu privire la organizarea evenimentului și rezolvarea problemelor de securitate. De asemenea, am putut să descoperim pregătirile și deplasările familiei regale. Astfel, aflăm că regele și regina au plecat spre Constanța pe 23 mai/5 iunie⁵⁹, iar în următoarele zile au întreprins mai multe vizite la instituțiile din oraș⁶⁰. Principele Ferdinand a urmărit pregătirile pentru parada militară. Astfel, pe 30 mai/12 iunie, au defilat în fața moștenitorului peste 1.000 de soldați⁶¹.

Tot din presa vremii s-au completat informațiile privind securitatea evenimentului. Astfel, forțele din Constanța au fost suplimentate cu jandarmi, grăniceri, sergenți, comisari și subcomisari aduși din alte localități pentru menținerea ordinii⁶². Iar pentru a preveni unele nereguli, nu a fost publicat programul vizitei țarului și nici ora sosirii vasului, iar pe 1/14 iunie s-a putut circula prin port doar cu un permis special⁶³. Circulația prin oraș a fost restricționată de la 8,00 până la 23,00; acest anunț a fost făcut oficial de primarul Constanței, Virgil Andronescu⁶⁴. Aceste metode de securitate, dar și subordonarea comandamentului român față de el au fost criticate de presă: „[...] ar trebui să privești din aeroplan”⁶⁵.

Vizita țarului Nicolae al II-lea a fost interpretată în epocă drept o mare favoare făcută regelui Carol I. Ea s-a făcut remarcată prin faptul că a fost prima vizită a unui suveran rus în România sau în Balcani pe timp de pace⁶⁶. Chiar dacă a fost o vizită scurtă, de aproximativ 13 ore, evenimentul a alertat cabinetele de la Viena și Berlin; au apărut semne de întrebare privind substratul acestui gest și posibilele discuții care ar fi putut avea loc în acel context festiv.

⁵⁵ *Le Tzar en Roumanie*, în „La Roumanie”, București, an XVII, nr. 4487, 31 mai 1914, p. 1. Eveniment de prima pagină.

⁵⁶ *La visite de l’Empereur de Russie*, în „L’Indépendance Roumaine”, București, an 37, nr. 11816, 1/14 iunie 1914, p. 1.

⁵⁷ Anton C. Diamandopol, *Întrevederea de la Constanța. Importanța vizitei M.S. Țarul Împăratul tuturor Rusiilor*, în „Curierul Constanței”, Constanța, an I, nr. 7, 1 iunie 1914, p. 2.

⁵⁸ *Vizita țarului*, în „Adevărul”, an XXVII, nr. 8876, 1 iunie 1914, p. 1. „Adevărul” a fost cunoscut în epocă, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, drept un ziar antidinastic și anticarlist. Prin această prismă trebuie să înțelegem articolele critice la adresa politicii externe a Bucureștiului.

⁵⁹ *Călătoria familiei regale pe Dunăre – cronică*, în „Albina”, an XVII, nr. 36, 1 iunie 1914, p. 1468.

⁶⁰ „Liberalul Constanței”, an I, nr. 32, 1 iunie 1914, p. 2.

⁶¹ V. I. Radu, *Din Constanța*, în „Opinia”, Iași, an XI, nr. 2188, 1 iunie 1914, p. 2.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Vizita țarului*, în loc. cit.

⁶⁴ „Liberalul Constanței”, an I, nr. 32, 1 iunie 1914, p. 2.

⁶⁵ *Vizita țarului*, în loc. cit.

⁶⁶ Vasilij Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 378. Alte vizite ale țarilor ruși au fost în 1711, când Petru I a venit în Moldova; apoi, Alexandru al II-lea și viitorul Alexandru al III-lea au trecut prin România în timpul războiului ruso-turc din 1877–1878, al doilea pe post de comandant al regimentului Rusciuk. Vizitele țarilor au fost doar în timp de război, ceea ce demonstrează caracterul preponderent militar al interesului rus în Balcani, începând cu secolul XVIII.

Nici istoriografia străină și nici aceea română nu au oferit prea multe informații privind evenimentul, dar au căzut de acord asupra caracterului cordial al întâlnirii. Principala temă dezbătută în timpul vizitei a fost problema balcanică⁶⁷, în special conflictul dintre Turcia și Grecia, care ar fi cerut o acțiune comună a celor două state în cazul închiderii Strâmtoarelor⁶⁸. Discuțiile dintre cei doi suverani s-au concentrat și asupra Tratatului de Pace de la București (1913) și s-a convenit asupra menținerii lui. Astfel, cei doi șefi de state s-au înțeles să colaboreze la menținerea păcii în Balcani, dar au atins și problemele economice legate de comerțul la Marea Neagră și Strâmtoare⁶⁹. Printre problemele de politică externă abordate a fost și problema albaneză. Astfel, Rusia a acceptat aducerea prințului de Wied pe tronul Albaniei⁷⁰, considerând că doar un monarh străin ar fi putut crea stabilitate politică în noul stat. Intenția de a atrage România într-o alianță a fost dezbătută de mai mulți istorici⁷¹, însă diplomații ruși erau conștienți că nu vor putea obține o detașare imediată de Tripla Alianță. Ministrul francez la București l-a informat pe cel bulgar, S. Radev, că Rusia nu voia să integreze România în Antantă, ci să o îndepărteze de Tripla Alianță⁷².

Ziarele și revistele au urmărit desfășurarea evenimentelor, de la debarcarea familiei imperiale până la plecarea ei din port. Aceste informații au fost publicate în zilele ulterioare vizitei, deoarece, din motive de securitate, programul oficial nu a fost făcut public.

Familia imperială rusă a plecat din Ialta pe vasul „Standard”, ieșind în larg la ora 5,00⁷³. După o scurtă călătorie pe mare, vasul imperial a intrat, cinci ore mai târziu, în portul Constanța. „Standard” a fost însoțit de crucișătoarele „Cahul” și „Almaz” și alte patru torpiloare, care s-au oprit în larg. Vasul ar fi fost escortat și de patru avioane⁷⁴. „Standard” a fost întâmpinat de salve de tun de pe crucișătorul „Mircea” și de imnul imperial rus. Primirea oaspeților s-a desfășurat conform procedurii acceptate de cele două părți, trecându-se peste ritualul preferat de partea rusă. Astfel, în loc să iasă regele Carol I în larg în întâmpinarea țarului, s-a decis ca generalul Coandă, inspectorul general al artileriei, și generalul Bogdan, inspectorul general al cavaleriei, împreună cu contraamiralul Eustachiu și Constantin G. Nanu, fostul ministru român la Sankt Petersburg, să urce pe vasul „Standard”, pentru a-l saluta pe țar în numele regelui⁷⁵.

În port, regele Carol I, îmbrăcat în uniformă de comandant al Regimentului 9 de Vologda, împreună cu principii Ferdinand și Carol, îmbrăcați în uniforme de ofițeri ruși, l-au întâmpinat pe țar, îmbrăcat la rândul său în uniformă albă de amiral, cu colanul ordinului Carol I. Primarul Constanței, Virgil Andronescu, l-a întâmpinat pe Nicolae al II-lea cu tradiționala pâine și sare, urându-i bun venit în limba rusă⁷⁶. Ceilalți membri ai familiei regale au așteptat musafirii în pavilionul reginei⁷⁷. După acest moment festiv, a urmat

⁶⁷ Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 321.

⁶⁸ Alexandru V. Boldur, *Basarabia în relațiile româno-ruse*, București, Editura Albatros, 2000, p. 33.

⁶⁹ Constantin Nuțu, *România în anii neutralității (1914–1916)*, București, Editura Științifică, 1972, p. 82.

⁷⁰ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 62. Problema succesiunii la tronul Albaniei a fost ridicată de regele Carol I. El era direct interesat în rezolvarea acestei chestiuni, deoarece Wilhelm de Wied, propus la tronul Albaniei, era nepotul reginei Elisabeta.

⁷¹ Eugene de Schelking, *op. cit.*, p. 197.

⁷² Ester Uribe, *op. cit.*, p. 241.

⁷³ ANR, Arhiva URSS, colecția microfilme, rola 38, fond 472, dosar 42, *Kantsler imperatorskogo dvortsa. Puteshestviye Ikh Imperatorskikh Velichestv dlya vstrechi s korolem Rumynii v Konstantse*, fila 254.

⁷⁴ *Suveranii Rusiei în România*, în „Albina”, an XVII, nr. 38, 15 iunie 1914, p. 1506.

⁷⁵ *Familia împărătească rusă la Constanța*, în „Opinia”, an XI, nr. 2186, 30 mai 1914, p. 3.

⁷⁶ *Programul vizitei Țarului*, în „Dimineața”, București, an XI, nr. 3676, 30 mai 1914, p. 3.

⁷⁷ Vasiliy Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 386.

prezentarea miniștrilor, începând cu Ionel Brătianu și continuând cu Emanoil Porumbaru, ministrul Afacerilor Externe, Emil Costinescu, ministrul Finanțelor, V. Morțun, ministrul Afacerilor Interne și alți înalți demnitari și funcționari ai statului, însoțiți de toți reprezentanții legației ruse la București, în frunte cu Stanislav Poklewski-Koziell⁷⁸.

După salaturile din port s-a mers spre catedrală, la ora 10,30, într-o ordine stabilită anterior. Astfel, în fruntea cortegiului s-a aflat un escadron din regimentul reginei, urmat de Carol I și Nicolae al II-lea; au urmat suveranele, regina Elisabeta și țarina Alexandra Feodorovna, principesa Maria și marea ducesă Olga, principele Ferdinand cu marea ducesă Tatiana, Carol, prințesa Mărioara și celelalte două fiice ale țarului⁷⁹. Suveranii și soțiile lor au mers în trăsurile deschise, iar ceilalți reprezentanți ai familiilor domnitoare au ajuns la catedrală în automobile⁸⁰. Trăsura regelui a fost însoțită de generalii Georgescu și Socec, iar trăsura reginei de generalii Basarabescu și Braboveanu⁸¹. În drum spre catedrală, la arcul de triumf, cortegiul a fost întâmpinat de Regimentul 5 Roșiori, iar regele Carol I a decis ca din acel moment regimentul să poarte numele țarului Nicolae al II-lea⁸². Decizia neașteptată a regelui Carol I a fost interpretată ulterior drept un răspuns privind decorarea sa cu bastonul de feldmareșal al armatei ruse, în noiembrie 1912⁸³. În același timp, a servit drept motiv al unor atacuri rusofobe din partea bulgarilor, deoarece Regimentul 5 Roșiori a fost prima unitate românească ce ocupase unele localități bulgare din Cadrilater în 1913⁸⁴.

În catedrală, episcopul Nifon a oficiat un *Te Deum*, iar corul catedralei a cântat imnul rus⁸⁵. La ora 11,00, Romanovii s-au întors la debarcader, fiind însoțiți de familia regală. La 13,00, s-a oferit un dejun pentru înalții oaspeți în pavilionul reginei⁸⁶. Iar după prânz, s-a organizat o plimbare prin oraș și prin împrejurimi⁸⁷. În același timp, membrii guvernului și alți funcționari români și ruși au fost invitați la cazinou, tot la ora 13,00, unde au luat parte la prânzul oferit de Ionel Brătianu în cinstea lui Serghey Sazonov⁸⁸.

La ora 15,00, Ionel Brătianu a fost primit în audiență de țarul Nicolae al II-lea, iar la 15,30, țarul l-a primit și pe Emanoil Porumbaru, ministrul român al Afacerilor Externe. După scurte dialoguri pe teme politice, s-a revenit la partea festivă. La ora 16,00, toți înalții demnitari au fost invitați pe vasul imperial, la un „ceai” oferit de țar⁸⁹. În acest context, au avut loc mai multe decorări. Ionel Brătianu a primit cordonul ordinului Alexandr Nevski, cea mai înaltă distincție rusă ce putea fi acordată unei persoane care nu era membră a unei familii domnitoare; miniștrii E. Costinescu și Em. Porumbaru au fost decorați și cu ordinul Vulturul Alb; alți miniștri din guvernul liberal au fost onorați cu ordinul Sfânta Ana⁹⁰. Take Ionescu, Alexandru Marghiloman și Alexandru Emanoil Lahovari au primit din partea țarului câte o tabacheră de aur cu diamante și steaua

⁷⁸ *L'entrevue de Constantza*, în „L'Indépendance Roumaine”, an 37, nr. 11818, 3/16 iunie 1914, p. 1.

⁷⁹ *Întâlnirea monarhilor la Constanța*, în „Cuvânt Moldovenesc”, Chișinău, an I, nr. 21, 8 iunie 1914, p. 5.

⁸⁰ *Suveranii Rusiei în România*, în „Albina”, an XVII, nr. 38, 15 iunie 1914, p. 1508.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*.

⁸³ Vasilij Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 386.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Suveranii Rusiei în România*, în loc. cit., p. 1509.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ *Întâlnirea monarhilor*, în „Cuvânt Moldovenesc”, an I, nr. 19, 25 mai 1914, p. 4.

⁸⁸ *Familia împărătească rusă la Constanța*, în loc. cit., p. 3.

⁸⁹ *Întâlnirea monarhilor*, în loc. cit., p. 4.

⁹⁰ *Țarul la Constanța*, în „Opinia”, an XI, nr. 2189, 3 iunie 1914, p. 3.

imperială⁹¹. După această rundă de conversații și decorări, toți invitații au asistat la parada militară.

Decorarea miniștrilor liberali cu ordine atât de importante a avut o încărcătură simbolică deosebită, gestul demonstrând interesul deosebit, dar și speranțele pe care le avea Rusia în privința României. Astfel, cordonul ordinului Alexandr Nevski era considerat al treilea ca importanță în Imperiul rus, ordinul Vulturul Alb era unul la fel de important (de cele mai multe ori a fost egalat cu ordinul Alexandr Nevski), iar ordinul Sfânta Ana a avut întotdeauna un statut special în Casa Romanovilor.

Parada organizată de armata română pe străzile din Constanța, la ora 18,00, a fost destul de impresionantă, ținând cont de numărul celor implicați, peste 9.000 de soldați⁹². A fost o ocazie în plus de a etala forța militară a României. În fruntea defilării s-au aflat regele Carol I și țarul Nicolae al II-lea, urmați de principele Ferdinand, „ofițeri fără de trupă”, o campanie de marină, statul major al Corpului 5 de armată, Batalionul 9 de Vânători, regimentul Constanța nr. 34, regimentul Matei Basarab nr. 35, batalionul de pionieri, Batalionul 10 de Vânători, regimentul Tulcea 33, regimentul Rareș 39, un batalion din Regimentul 1 Grăniceri, Regimentul 13 și 18 Artilerie, regimentul de obuziere, Regimentul 5 Roșiori, Regimentul 9 Cavalerie și regimentul de escortă regală⁹³. Ceremonia a luat sfârșit la ora 19,30, după care suveranul rus a revenit pe „Standard”.

Seara, la ora 20,00, familia imperială a revenit la palat, unde a fost organizată o cină în cinstea țarului. Au fost invitate 150 de persoane, iar în timpul cinei cei doi suverani au ținut discursuri. Cele două cuvântări nu au sugerat o eventuală alianță sau o schimbare în politică. Regele a mulțumit pentru bastonul de feldmareșal al armatei ruse, iar țarul pentru ospitalitate. În discursurile lor, monarhii au mai vorbit despre speranța menținerii păcii în Balcani și o colaborare dintre cele două state în această direcție⁹⁴. La ora 22,00, toți invitații au plecat spre port, iar la 23,00 vasul „Standard” a plecat din Constanța către Odessa⁹⁵.

Evenimentele desfășurate pe 1/14 iunie 1914 au demonstrat apropierea dinastică, dar și normalizarea relațiilor dintre România și Rusia. Momentul a fost unul destins, consumându-se într-o atmosferă cordială, fără incidente. Desfășurarea evenimentelor am regăsit-o doar în presa vremii, impresiile monarhilor regăsindu-se în memoriile reginei Maria, entuziasmată de venirea verișorului ei, țarul. La rândul său, Nicolae al II-lea a notat în jurnalul său despre întâlnirea de la Constanța ca fiind încărcată și obsitoare. Țarul a dat câteva detalii, fără a emite însă o părere obiectivă sau subiectivă asupra evenimentului⁹⁶.

Cele mai multe lucrări din istoriografia română și străină nu au pus mare preț pe vizita țarului Nicolae al II-lea în România. Nu putem să negăm că această vizită a fost prea scurtă pentru a fi luate decizii importante, însă contraargumentele de factură diplomatică sunt mult mai demne de luat în seamă. Țarul a fost însoțit nu doar de toți membrii familiei sale, dar și de majoritatea miniștrilor de la Sankt Petersburg și, în primul rând, de ministrul de Externe, Serghey D. Sazonov⁹⁷.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² *Întâlnirea monarhilor la Constanța*, în loc. cit., p. 5.

⁹³ *Suveranii Rusiei în România*, în loc. cit., p. 1510.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Programul vizitei Țarului*, în loc. cit., p. 3.

⁹⁶ Vasiliy Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 390.

⁹⁷ ANR, Arhiva URSS, colecția microfilme, rola 38, fond 472, dosar 42, *Kantsler imperatorskogo dvortsa. Puteshestviye Ikh Imperatorskikh Velichestv dlya vstrechi s korolem Rumynii v Konstantse*, fila 276. Familia

Interpretări și semnificații

Importanța venirii lui S. D. Sazonov în România trebuie înțeleasă nu doar din perspectiva apropierei Rusiei de România, inițiată odată cu venirea lui la conducerea Ministerului Afacerilor Externe, în noiembrie 1910, dar și a faptului că Serghey Sazonov a fost principalul promotor al vizitei din 1914⁹⁸. De asemenea, în timp ce partea română a fost preocupată de organizarea evenimentului, ministrul de Externe rus a fost interesat de problemele ce puteau fi discutate în timpul întrevederii. În acest scop, el i-a prezentat țarului, la 27 mai/9 iunie 1914, un raport ce includea chestiunile ce trebuiau tratate cu regele Carol I⁹⁹. Analizând acest document, realizăm că ministrul Afacerilor Externe a fost reformatorul politicii ruse în Balcani din acea perioadă; iar vizitei de la Constanța el îi dădea o importanță mai mare decât unei simple întâlniri de curtoazie.

Propunerile de dezbateri ale lui S. D. Sazonov – care au fost prezentate în raportul către Nicolae al II-lea – coincideau cu obiectivele guvernului de la București, deoarece ministrul rus observase că interesele Rusiei și ale României în Balcani erau concordante. Astfel, cele două state au vrut să evite un război între Turcia și Grecia din cauza insulelor din Marea Egee. De altfel, România și-a exprimat această poziție în timpul vizitei lui Talaat-Bey, ministru al Afacerilor Interne al Imperiului Otoman, la București, în primăvara anului 1914¹⁰⁰. Acest aspect, al evitării unui conflict între Turcia și Grecia, era unul fundamental, deoarece eventualitatea unui război ar fi afectat comerțul României și Rusiei la Strâmțori. Dar au mai fost și alte „instrucțiuni” oferite suveranului rus. Astfel, S. D. Sazonov i-a sugerat lui Nicolae al II-lea că, dacă regele Carol I ar fi ridicat problema respectării Tratatului de la București, Rusia ar fi trebuit să fie de acord cu *statu-quo*-ul stabilit prin tratat, deoarece Bulgaria nu avea șanse de a-și recăpăta teritoriul pierdut în favoarea României; Rusia nu se putea eschiva de la garantarea tuturor punctelor tratatului chiar dacă ar fi cerut ca Bulgariei să-i revină Cavala; în cazul principelui de Wied, se impunea susținerea de către Rusia, deoarece doar un principe străin la conducerea Albaniei ar fi putut aduce securitatea în zonă¹⁰¹.

Acest raport a fost suplimentat cu o notă în care au fost atinse și alte probleme care puteau fi abordate de regele Carol I sau de alți miniștri. Printre acestea ar fi fost apropierea treptată și continuă dintre cele două state sau chestiunea căilor ferate spre Marea Adriatică¹⁰². S. D. Sazonov a sugerat însă ca aceste subiecte să nu fie detaliate, ci să se observe cât de apropiată era România la acel moment de Austro-Ungaria. Totodată, ministrul de Externe al Rusiei nu accepta încheierea unei alianțe, ofensive sau defensive, deoarece România ar fi acționat doar în interesele sale și ar fi folosit-o ca atare¹⁰³.

Dorința lui S. D. Sazonov de a rezolva pașnic problema Strâmțorilor a rezultat din faptul că eventualitatea unui conflict ar fi atras atenția Marilor Puteri; dar Rusia nu ar fi

---

imperială rusă a fost acompaniată la Constanța de miniștri cu un rol important în luarea deciziilor politice, ceea ce dovedește atenția acordată acestui eveniment. În afară de S. D. Sazonov, unul dintre factorii de decizie în politica externă rusă, țarul a fost însoțit și de ministrul Curții – contele V. B. Frederix, cneazul Orlov – șeful Cancelariei militare, baronul Schilling – directorul Cancelariei ministrului Afacerilor Externe, Nilov – purtătorul de drapel, Voiecov – șeful pazei Curții Imperiale, A. A. Mossolov – șeful Cancelariei ministrului Curții Imperiale etc.

⁹⁸ G.P. Gooch, *Recent Relations of European Diplomacy*, New York, Russel & Russel, 1967, p. 234.

⁹⁹ *MOEI*, seria III, 1914–1917, t. 3, p. 221.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 222.

¹⁰² *Ibidem*, p. 223.

¹⁰³ *Ibidem*.

permis ca o putere europeană să se impună la Strâmțori¹⁰⁴. Totodată, intenția de a evalua cât de apropiată era România de Austro-Ungaria era o consecință a incertitudinilor lui Mihail N. Giers, ambasadorul rus la Constantinopol. Acesta afirmase, la începutul lunii februarie 1914, că, în ciuda schimbării opiniei publice românești în favoarea Rusiei, nu ar fi sigur de cooperarea României în cazul unui conflict ruso-austro-ungar¹⁰⁵. Or, M. N. Giers era cel mai în măsură să ofere o părere despre politica românească, în condițiile în care fusese ministrul Rusiei la București timp de 10 ani.

Toate precauțiile lui Serghey Sazonov față de România demonstraseră că acesta inclusese statul vecin în prim-planul politicii sale externe. De aceea, s-a străduit ca venirea lui Nicolae al II-lea la Constanța să nu fie doar o vizită de politețe. Mai mult decât atât, el a sosit în România mai devreme și a plecat câteva zile mai târziu, având discuții îndelungate cu regele Carol I și cu prim-ministrul Ionel Brătianu.

Serghey Sazonov a sosit la Iași, pe 30 mai/12 iunie, cu trenul. I. G. Duca justifică această deplasare prin faptul că Sazonov „nu suportă marea”¹⁰⁶. Consider că argumentul lui I. G. Duca nu este prea întemeiat deoarece, în luna mai, țarul se afla la Livadia, în timp ce S. D. Sazonov se întorsese la Sankt Petersburg încă de la mijlocul acelei luni. Astfel, cei doi erau pur și simplu în locații prea îndepărtate una de alta pentru a merge împreună la Constanța. Însă prezența lui Sazonov era necesară și a fost cerută insistent de țar.

Ministrul de Externe al Rusiei a fost însoțit în călătoria spre Iași de ministrul României la Sankt Petersburg, Constantin Diamandi, și de baronul Schilling, șeful cancelariei Ministerului Afacerilor Externe al Rusiei¹⁰⁷. În gara din Iași, diplomatul rus a fost primit de o delegație oficială în frunte cu primarul Iașului, Gheorghe Mârzescu, și de reprezentanți ai Consulatului rus din Iași. Însoțit de oficiali, S. D. Sazonov a vizitat orașul, a mers la consulatul rus, apoi a plecat spre București¹⁰⁸. Pe 31 mai/13 iunie, Serghey Sazonov a venit la București, unde a avut mai multe întrevederi cu miniștrii români, după care a plecat spre Constanța¹⁰⁹. Aici, Serghey Sazonov a luat parte la toate festivitățile, dar nu se știe să fi avut vreo întrevedere separată cu regele Carol I, Ion I. C. Brătianu sau vreun alt om politic român. Misiunea sa politică în România a continuat abia după plecarea țarului.

Pe 3/16 iunie seara, S. D. Sazonov s-a deplasat de la Constanța la București, însoțit de Ionel Brătianu, baronul Schilling, Stanislav Poklewski-Koziell, Constantin Diamandi și M. Cerbacev, al doilea secretar al Legației ruse¹¹⁰. În capitală, S. D. Sazonov a participat la o seară de gală, unde au fost invitați reprezentanții legațiilor Antantei: Jean-Camille Blondel, ministrul Franței la București, și George H. Barkley, ministrul Marii Britanii, dar și alți funcționari mai puțin importanți¹¹¹.

Vizita lui Serghey Sazonov a continuat pe 4/17 iunie când, cu un tren special, a plecat spre Valea Prahovei, însoțit de Ionel Brătianu, Constantin Angelescu, ministrul Lucrărilor Publice, Emanoil Porumbaru, Constantin Diamandi și S. Poklewski-Koziell¹¹².

¹⁰⁴ Emile Laloy, *Les documents secrets des archives du ministère des affaires étrangères de Russie publiés par les bolcheviks*, Paris, Editura Bossard, 1919, p. 80.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 83.

¹⁰⁶ I. G. Duca, *op. cit.*, p. 30.

¹⁰⁷ *D. Sazonov la Iași*, în „Opinia”, an XI, nr. 2188, 1 iunie 1914, p. 2.

¹⁰⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹ *Întâlnirea monarhilor*, în loc. cit., p. 4.

¹¹⁰ *M. Sazonov à Bucarest*, în „La Roumanie”, an XVII, nr. 4490, 4 iunie 1914, p. 1.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² *Ibidem*.

De la Sinaia, S. D. Sazonov și Ionel Brătianu au făcut o vizită pe Valea Timișului; apoi, de la Castelul Peleş pe Valea Prahovei până la Câmpina, trecând, pentru scurt timp, și frontiera Austro-Ungariei. Acest episod a fost menționat de S. D. Sazonov în memoriile sale, trecerea frontierei nefiind întâmplătoare: era un acord tacit al Rusiei privind pretențiile românilor asupra Transilvaniei¹¹³. Această acțiune a lui Serghey Sazonov a fost criticată de Budapesta, dar și de aliații Rusiei. Călătoria în Transilvania a fost considerată drept una „prostească”, dovedind lipsa de tact a Rusiei și insensibilitatea ei față de nevoia de a păstra pacea¹¹⁴. Pe 4/17 iunie, la ora 21,00, toți oamenii politici s-au întors în capitală, unde Emanoil Porumbaru a dat un dineu în cinstea lui S. D. Sazonov, la care au participat toți plenipotențiarilor de la București¹¹⁵. Pe 5/18 iunie, S. D. Sazonov a plecat din București – însoțit de C. Diamandi și Arseniev, secretarul Legației Rusiei – până la Galați¹¹⁶.

Activitatea lui S. D. Sazonov în România a fost apreciată de alți diplomați ruși care, la rândul lor, acordau problemei raporturilor cu România o importanță majoră. Printre aceștia a fost și ambasadorul rus la Londra, contele Beckendorf. El i-a scris lui Sazonov, la 4/17 iunie, o telegramă prin care îi lauda politica: „[...] vous êtes en train de faire d'excellentes choses à Constantza”¹¹⁷. Călătoria ministrului rus la București, Constanța și Sinaia a fost însoțită de convorbiri intense cu prim-ministrul român¹¹⁸. Aceste discuții au reprezentat de fapt și scopul principal al continuării șederii sale în România. În memoriile sale, Sazonov scria că România ar fi vrut să se apropie de Rusia, care să sprijine, în eventualitatea unei dezintegrări a monarhiei dualiste, alipirea Ardealului¹¹⁹. S. D. Sazonov era convins că I. I. C. Brătianu voia o anumită deschidere în relațiile româno-ruse, dar nu știa cât de departe era gata să meargă prim-ministrul român¹²⁰. Oricum, contactele și tatonările lui S. D. Sazonov în România, dar și călătoria lui în sudul Transilvaniei au indicat cercurilor politice occidentale o altă orientare a politicii externe românești, care nu era în spiritul anului 1883¹²¹.

Un episod relevant al călătoriei lui S. D. Sazonov, care necesită menționat, s-a petrecut în tren, la întoarcerea oamenilor politici de la Sinaia la București. Importanța acestuia a fost dată de faptul că, indirect, diplomații ruși au aflat poziția României în cazul unui conflict. Astfel, în același compartiment se aflau Ionel Brătianu, Constantin Diamandi, Serghey Sazonov și Stanislav Poklewski-Koziell. În încercarea de a afla cum se vor comporta românii în cazul unei agresiuni austro-ungare împotriva Serbiei, Poklewski-Koziell i-a adresat prim-ministrului român o întrebare directă¹²². Ionel Brătianu a fost surprins de o asemenea întrebare și s-a interesat dacă Rusia se pregătea de un război. Ministrul rus l-a liniștit pe Brătianu, afirmând că Rusia era dornică de pace, iar

¹¹³ Sergey D. Sazonov, *op. cit.*, p. 54.

¹¹⁴ Dominic Lieven, *Russia and the Origins of the First World War*, Londra, The MacMillan Press Ltd, 1983, p. 44.

¹¹⁵ *M. Sazonov à Bucarest*, în „La Roumanie”, an XVII, nr. 4491, 5 iunie 1914, p. 1.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *MOEI*, seria III, t. 3, p. 341.

¹¹⁸ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 3.

¹¹⁹ Constantin Nuțu, *op. cit.*, p. 83.

¹²⁰ Alexander Dallin, *Russian Diplomacy and the Eastern Europe 1914–1917*, New York, King's Crown Press, 1963, p. 240.

¹²¹ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 210.

¹²² Serghey Sazonov voia să știe mai exact atitudinea României în eventualitatea unei agresiuni austro-ungare împotriva Serbiei, deoarece nici Rusia și nici România nu au acceptat slăbirea politică și teritorială a acestui stat balcanic.

un eventual război putea fi declanșat doar la inițiativa austro-ungară¹²³. În consecință, la întrebarea primită, Ionel Brătianu a evitat răspunsul direct; însă, la repetarea aceleiași întrebări de către Serghey Sazonov, premierul a răspuns că nici el, dar nici alți oameni politici români nu vor permite destabilizarea echilibrului european creat prin Tratatul de la București¹²⁴. Această declarație a lui Brătianu, dar și altele din timpul vizitei țarului au dus la concluzia că România nu era obligată să intre într-un conflict dacă nu era direct afectată. Diplomații ruși s-au convins că alianța cu Austro-Ungaria era mai mult formală¹²⁵, de aceea negrăbindu-se să încheie o alianță cu România¹²⁶. Finalmente, datorită dialogului mai sus menționat, Sazonov transmitea la Berlin că Rusia nu avea să stea deoparte dacă Serbia urma să fie atacată¹²⁷.

La întoarcerea în Rusia, Serghey Sazonov a înaintat țarului un raport privind activitatea sa în România, decriptând astfel rosturile vizitei. În acel document din 11/24 iunie, S. D. Sazonov își arăta entuziasmul față de reacția pozitivă a opiniei publice și față de rezultatele obținute: „[...] am adus din această vizită impresiile cele mai bune, care mărturisesc atitudinea favorabilă a românilor față de noi și permit de a spera la dezvoltarea relațiilor noastre de bună vecinătate”¹²⁸. S. D. Sazonov și-a exprimat și impresiile lăsate de diplomația de la București în ceea ce privește viitoarele directive ale României: „România va încerca să se alieze cu acea parte care va fi cea mai puternică și care va putea să îi ofere cele mai bune condiții”¹²⁹.

Tot în acel raport, Sazonov a enumerat activitățile și întâlnirile pe care le-a avut la București. Astfel, în audiența la regele Carol I, „acest bătrân și deștept Hohenzollern”¹³⁰, au fost discutate probleme dezbătute și de cei doi suverani în timpul întâlnirii de la Constanța. Regele Carol I a mulțumit aparatului diplomatic rus pentru asistența dată în anii 1911–1913 și a menționat că România ar putea continua să colaboreze cu Rusia pentru a menține pacea în Balcani; a evitat totuși subiectul alianței româno-austro-ungare¹³¹. Regele României s-a arătat îngrijorat de slăbirea poziției Serbiei, a lăudat calitățile militare ale bulgarilor, dar nu și-a ascuns antipatia față de regele Bulgariei, Ferdinand¹³². Carol I a ținut să sublinieze asemănările dintre România și Rusia ca state riverane la Marea Neagră, al căror comerț maritim depindea de stabilitatea în Balcani și, respectiv, de libertatea navigației prin Strâmțori. De asemenea, Carol I a atins problema relațiilor dintre Rusia și Germania și l-a asigurat pe Serghey Sazonov că Wilhelm al II-lea

¹²³ Vasilij Borisovich Kashirin, *op. cit.*, p. 392.

¹²⁴ ANR, fond Diamandy, dosar 29, f. 5. Răspunsul lui Brătianu a fost unul complex, un răspuns care a caracterizat politica externă a României de la acea dată, guvernul de la București urmând să acționeze în funcție de contextul și pretextul izbucnirii unui conflict.

¹²⁵ V. N. Vinogradov, *op. cit.*, p. 38.

¹²⁶ Ester Uribes, *op. cit.*, p. 243. Rusia nu era atunci interesată de o alianță cu România, ci de neutralitatea acesteia în cazul unui conflict ruso-austro-ungar. Guvernul de la București a refuzat să se angajeze, făcând trimitere la sentimentele germanofile ale regelui Carol I, care continua să fie un factor fundamental în deciziile de politică externă de la București. În același timp, nici Ionel Brătianu nu era pregătit să renunțe la alianța cu Puterile Centrale; din această cauză, în timpul vizitei țarului s-a evitat detalierea chestiunii transilvane.

¹²⁷ G. P. Gooch, *Recent Revelations of European Diplomacy*, New York, Russell & Russel, 1967, p. 235.

¹²⁸ Anastasie Iordache, *op. cit.*, p. 326.

¹²⁹ V. N. Vinogradov, *Za balkanskimi frontami Pervoy Mirovoy Voyny*, Moscova, Izdatel'stvo Indrik, 2002, p. 20.

¹³⁰ Sergey D. Sazonov, *op. cit.*, p. 54.

¹³¹ Ester Uribes, *op. cit.*, p. 244, *apud* Sergey D. Sazonov, *op. cit.*, p. 54. Carol I și S. Sazonov au ridicat din nou problema păcii balcanice, deoarece ambele părți erau conștiente că tratatele de la Londra (1913) și cel de la București (1913) nu garantau realmente pacea în regiune.

¹³² MOEI, seria III, t. 3, p. 386–387.

nu era împotriva apropierei româno-ruse; mai mult, kaiserul ar fi încurajat vizita regelui în Rusia, în sensul întăririi relațiilor dintre casele domnitoare ale Europei¹³³. Ministrul rus de externe nu vedea însă cu ochi buni încrederea lui Carol I în prietenia personală cu împăratul Germaniei, considerând că relațiile ruso-germane se răciseră, iar vecinii români trebuiau să țină cont de asta.

Discuția avută cu prim-ministrul român a fost mult mai fructuoasă, dar fără un deznodământ precis. S. D. Sazonov explica această indecizie prin faptul că nu se cunoșteau bine și se întâlneau pentru prima dată. În același timp, ministrul rus se bucura că Ionel Brătianu scăpase de „prejudecățile” care afectaseră mult timp relațiile româno-ruse¹³⁴. Cei doi oameni politici au discutat despre relațiile comerciale dintre cele două state, navigarea pe Dunăre, pescuitul și comerțul pe fluviu, definitivarea graniței de pe râul Prut (s-a ajuns la un consens, optându-se pentru talvegul din 1812 și 1878), dar și despre îmbunătățirea comunicațiilor feroviare¹³⁵. Accentul a căzut însă pe problemele de politică externă și pe eventualitatea unui conflict armat în Balcani. Ionel Brătianu l-a asigurat pe Serghey Sazonov că România avea să intre în război doar dacă erau afectate interesele sale naționale sau cele ale Serbiei ori Albaniei¹³⁶. România nu se simțea legată de Austro-Ungaria, relația cu Viena fiind mai puțin amicală¹³⁷.

Ministrul de Externe al Rusiei a încurajat pretențiile românilor asupra Transilvaniei, deși nu au fost discuții directe referitoare la respectiva regiune. Aceasta ar fi însemnat ruperea definitivă de Tripla Alianță, ceea ce Ionel Brătianu nu a dorit în acel moment¹³⁸. Chiar dacă la unele discuții dintre Ionel Brătianu și Serghey Sazonov a fost prezent și Em. Porumbaru, ultimul a participat mai puțin la dezbateri, ceea ce a întărit părerea inițială că deciziile importante de politică externă erau luate de prim-ministrul României¹³⁹. Rezultatul general al tatonărilor l-a mulțumit pe Sazonov, el considerând că și-a îndeplinit scopul de a iniția detașarea României de Tripla Alianță; iar vizita de la Constanța a fost considerată un succes personal al lui Serghey Sazonov, succes lăudat și de Alexandr Izvolsky¹⁴⁰.

Seriozitatea cu care s-a pregătit ministrul de Externe rus pentru această vizită, instrucțiunile pe care le-a dat țarului, dar și faptul că programul individual a fost separat de cel al suveranului său dovedesc atenția acordată acestei vizite și poziției României în politica externă rusă. În același timp, nu putem să separăm vizita sa de cea a țarului, deoarece discuțiile lui Nicolae al II-lea și ale lui Serghey Sazonov cu regele Carol I și cu Ionel Brătianu au fost complementare.

Reacții diplomatice

Analizând corespondența diplomatică din epocă, am observat concentrarea pe subiectele discutate și pe rezultatele întâlnirii dintre monarhi și miniștri. Reprezentanții Triplei Alianțe la Sankt Petersburg – ambasadorul Germaniei, Frederic de Pourtalés și

¹³³ ANR, fond Diamandy, dosar 29, fila 2.

¹³⁴ Sergey D. Sazonov, *op. cit.*, p. 55.

¹³⁵ *MOEI*, seria III, t. 3, p. 390.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 388.

¹³⁷ Ion M. Oprea, *op. cit.*, p. 64.

¹³⁸ Ester Uribes, *op. cit.*, p. 245. Serghey Sazonov l-a asigurat pe Ionel Brătianu că avea să susțină pretențiile României asupra Transilvaniei într-o conjunctură favorabilă.

¹³⁹ *MOEI*, seria III, t. 3, p. 391. Serghey Sazonov sugera, exagerând, că toate deciziile de politică externă erau luate de Ionel Brătianu, regele Carol I având în realitate o influență covârșitoare.

¹⁴⁰ *Ocherki istorii Ministerstva Inostrannykh Del Rossii*, t. III, p. 254.

consilierul ambasadei Austro-Ungariei – monitorizau în această perioadă nu doar reacțiile din presa rusă, dar și opiniile cercurilor politice ruse cu privire la această vizită. Observațiile și rapoartele lor au avut un caracter moderat, datorită ideii că vizita nu a inclus discuții politice, ci doar înțelegeri referitoare la eventualele presiuni comune asupra Turciei, cu scopul prevenirii închiderii Strâmtoarelor în cazul unui conflict cu Grecia¹⁴¹.

Trimișii Antantei în străinătate au avut și ei misiunea de a observa reacțiile iscate de întâlnirea de la Constanța. Astfel, trimisul rus la Sofia, Savinschii, îi raporta lui S. D. Sazonov, la 12/25 iunie 1914, că vizita fusese interpretată negativ de oficialitățile bulgare, care considerau că teritoriul cedat României în 1913, Cadrilaterul, părea o compensație pentru Basarabia anexată de Rusia¹⁴². Și însărcinatul cu afaceri francez la Sofia, M. Dard, raporta ministrului de Externe francez, M. Viviani, la 15/28 iunie, despre reacțiile negative ale cercurilor politice și ale opiniei publice bulgare. Mai mult, bulgarii se considerau insultați din cauză că Regimentul 5 Roșiori purta numele țarului Nicolae al II-lea¹⁴³.

Trimisul Franței la București, Camille Blondel, prezent la Constanța, a oferit mai multe amănunte în raporturile sale către M. Viviani, dar a menționat din start că întâlnirea nu a presupus nici o declarație politică. În timpul discuțiilor dintre Nicolae al II-lea și Carol I sau dintre S. Sazonov și Ionel Brătianu, oamenii politici ruși nu au putut să obțină din partea României o declarație clară despre relațiile româno-ruse și relațiile sale cu Austro-Ungaria¹⁴⁴. Această atitudine ezitantă a României se înscria în previziunile lui C. Blondel, deoarece, anterior vizitei țarului, acesta avusese un dialog cu C. Diamandi. Trimisul României în capitala Rusiei i-a sugerat atunci francezului că aliații nu trebuiau să ceară un răspuns rapid României, chiar dacă părerea regelui în privința relațiilor cu Austro-Ungaria se modificase simțitor în comparație cu anul precedent¹⁴⁵.

Într-un alt raport al lui C. Blondel către Viviani, din 20 iunie/3 iulie, trimisul francez sublinia mizele vizitei. Astfel, el concluziona că cele două state ar fi vrut menținerea păcii în Balcani și respectarea clauzelor Tratatului de la București. Prim-ministrul României și regele Carol I subliniind mereu că România avea libertate de acțiune, S. Sazonov era tentat să creadă că nu exista un tratat între România și Austro-Ungaria. Iar C. Blondel concluziona, așadar, că apropierea româno-rusă se contura tot mai mult¹⁴⁶.

Reacții în presă

Istoriografia a fost puțin interesată de reacțiile cercurilor politice sau ale opiniei publice determinate de organizarea și desfășurarea evenimentului. Istoricii s-au preocupat mai mult de rezultatele pe termen scurt sau lung. Unele informații găsim totuși în presa din România, care prelua mai multe articole din străinătate, având însă și propriile comentarii ale evenimentului. De asemenea, ziarele din Basarabia erau preocupate de acest subiect, speculând asupra temelor ce aveau să fie dezbătute¹⁴⁷.

¹⁴¹ MOEI, seria III, t. 3, p. 400 (Telegrama consilierului ambasadei Austro-Ungariei la Sankt Petersburg, Ottokar Czernin, către ministrul Afacerilor Externe austro-ungar, Berchtold, la 11/24 iunie 1914).

¹⁴² *Ibidem*, p. 419.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 554.

¹⁴⁴ *Documents diplomatiques français (1871–1914)*, 3ème série, tome X, p. 572 (Raportul lui Camille Blondel către Viviani la 17/30 iunie 1914).

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 572. În acest raport, Blondel pomenea de problema matrimonială, care nu fusese discutată în timpul vizitei, dar în cercurile Curții ruse se presupunea că aceasta deja fusese aranjată și data căsătoriei fixată.

¹⁴⁶ *Ibidem*, p. 597.

¹⁴⁷ *Vstrecha v Konstantse*, în „Bessarabskaya Zhizn”, Chișinău, an XI, nr. 128, 5/18 iunie 1914, p. 1.

Astfel, se credea că Rusia făcuse acest pas pentru a „ațâța” atenția Germaniei și Austro-Ungariei, deoarece, până atunci, România fusese sub influența lor¹⁴⁸. Tot în presa basarabeană găsim o preluare din „Berliner Tagblatt”, unde se spunea că Rusia avea să cedeze României cele trei județe din sudul Basarabiei pentru o a detașa definitiv de Germania și Austro-Ungaria; acest anunț urma să fie făcut de țar la Constanța¹⁴⁹.

Reacțiile din presa engleză și franceză au fost și ele favorabile. Astfel, „Newcastle Chronicle”, analizând evenimentele de la Constanța, remarcă o evidentă îmbunătățire a relațiilor româno-ruse – mai ales după Războaiele Balcanice și Pacea de la București – și chiar sugera eventualitatea unei înțelegeri mai consistente între cele două țări¹⁵⁰. „Standard” și „The Times” publicau în paginile lor un interviu cu Emanoil Porumbaru, care descria vizita drept un succes pentru politica externă românească, destinderea dintre cele două țări și rolul României în Balcani¹⁵¹. Tot în „The Times”, jurnaliștii englezi menționau reacția pozitivă a Franței față de vizita țarului, dar și satisfacția publică a îmbunătățirii relațiilor dintre cei doi vecini, singurul aspect pozitiv al crizei balcanice¹⁵². În Franța, „Le Temps” a subliniat caracterul politic al vizitei, datorită prezenței lui Sazonov¹⁵³, iar „Le Journal des Débats” evidențiază apropierea româno-rusă, ce nu putea fi compromisă nici chiar de Viena¹⁵⁴.

La Viena, discuțiile privind acest subiect erau, în mod previzibil, dezagreabile. Consulatul austriac din Moscova a urmărit publicațiile dedicate episodului Constanța și chiar a trimis rapoarte cu articole din presa rusă traduse integral. Un exemplu ar fi un articol din „Russkoye Slovo”¹⁵⁵, în care ar fi fost comentate obiectivele politicii externe românești¹⁵⁶. Unele deziderate ar fi fost complementare celor ruse, ceea ce a favorizat o apropiere româno-rusă. Semnalul de alarmă tras de presa vieneză a avut ecou și în cercurile politice austro-ungare; contele István Tisza, prim-ministrul Ungariei, considera România ca fiind pierdută pentru dubla monarhie, în contextul conflictelor din Transilvania și al mișcărilor naționale de acolo¹⁵⁷. Presa italiană a avut reacții diverse. Unele titluri au fost mai radicale, observând o anumită „nervozitate în cercurile politice austriece”¹⁵⁸, cauzată de frica unei eventuale desprinderi a României de Triplă. Alte ziare italiene, cum ar fi „Popolo Romano”, au fost mai moderate, subliniind tentativa diplomației bucureștene de a stabili un echilibru între atitudinile sale față de Austro-Ungaria și de Rusia¹⁵⁹.

Opinia publică germană era alertată de „Berliner Tageblatt”, care afirma că Rusia se folosea de neînțelegerile dintre Austro-Ungaria și România pentru a o atrage pe ultima în sfera ei de influență. Ziarul nu ignora zvonurile despre o posibilă alianță matrimonială, avertizând însă că România va fi la mâna Rusiei dacă se va alia cu ea.

¹⁴⁸ *Întâlnirea monarhilor*, în loc. cit., p. 4.

¹⁴⁹ *Despre Basarabia*, în „Cuvânt Moldovenesc”, an I, nr. 19, 25 mai 1914, p. 4.

¹⁵⁰ AMAE, fond Primul Război Mondial, E 2, partea a II-a, vol. 11, *Rapoarte Londra*, perioada 1914–1919, 1921, fila 80.

¹⁵¹ Idem, partea a II-a, vol. 12, *Rapoarte Londra*, perioada 1914–1919, 1921, filele 81–83 verso.

¹⁵² *Ibidem*, fila 84.

¹⁵³ *Vizita Țarului în România*, în „Dimineața”, an XI, nr. 3678, 1 iunie 1914, p. 1.

¹⁵⁴ *Le voyage du tsar et la presse française*, în „La Roumanie”, an XVII, nr. 4490, 4 iunie 1914, p. 3.

¹⁵⁵ Ziarul a avut aceeași direcție ca și „Moskovskiye Vedomosti”.

¹⁵⁶ Claudiu-Lucian Topor, *Vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (1914). Ecouri în presa europeană*, în *AIIX*, tom XLVI, 2009, p. 350.

¹⁵⁷ Eliza Campus, *op. cit.*, p. 38.

¹⁵⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁹ Claudiu-Lucian Topor, *op. cit.*, p. 349.

Articolul evidenția și faptul că România era, totuși, cel mai puternic stat din Balcani¹⁶⁰. Tot în „Berliner Tageblatt” se vorbea despre intențiile Rusiei de a se apropia de România, dar se sugera că Rusia nu avea șanse de succes atâta timp cât pe tronul României se afla regele Carol I¹⁶¹. Importanța politică a României în Balcani a fost menționată și în „Deutsche Tageszeitung” sau „Vossische Zeitung”; se remarcă ascensiunea ei politică după pacea de la București, adăugându-se că întâlnirea de la Constanța confirma această tendință¹⁶². Mai mult chiar, „Vossische Zeitung” nu bagateliza eventualitatea logodnei principelui Carol cu marea ducesă Olga¹⁶³.

Presa maghiară a catalogat vizita lui Nicolae al II-lea la Constanța drept un eveniment de mare însemnătate. A încercat să pună accent pe importanța lui politică, din cauza prezenței lui Serghey Sazonov, care venise direct de la Sankt Petersburg. Ziarele din Ungaria susțineau că această vizită confirma, în continuare, interesele Rusiei în zona Dardanele, dar și dorința de a desprinde România de Austria. Aceste păreri au fost publicate în ziarele „Vilag” și „Esti Újság”¹⁶⁴; iar în „Pesti Hirlap” apărea opinia lui Iulius Andrassy cu privire la vizita lui Nicolae al II-lea la Constanța: reorientarea politicii externe românești era vizibilă, dar Rusia nu reușise încă să atragă România de partea sa. În acest caz, Austria trebuia să facă niște schimbări tactice, dacă mai voia să păstreze România în Alianță¹⁶⁵.

Presa din Rusia, ziarele guvernamentale cât și cele de opoziție, ziarele cadeților¹⁶⁶, au comentat pe larg călătoria țarului, iar articolele respective erau preluate de presa românească. Astfel, „Goloss Rossii”, „Zemstina” și „Rech”¹⁶⁷ subliniau „trecutul glorios” al celor două state și interesele lor comune în Balcani. „Birzhevyye Vedomosti”¹⁶⁸, „Sovremennoye Slovo”¹⁶⁹ și „Novoye Vremya”¹⁷⁰ insistau pe schimbările din politica externă a Bucureștiului, considerând că această modificare ar fi trebuit să alerteze cabinetele de la Viena și Berlin. Indiferent de ideologia publicațiilor mai sus menționate, toate articolele au un punct comun, și anume importanța fundamentală a acestei vizite¹⁷¹.

Tot în „Novoye Vremya” s-a încercat un paralelism între întâlnirea de la Constanța și cea de la Konopiště¹⁷², dintre Wilhelm al II-lea și Franz Ferdinand, unde

¹⁶⁰ *Presa străină și vizita Țarului în România*, în „Minerva”, București, an VI, nr. 1963, 3 iunie 1914, p. 1.

¹⁶¹ *Vizita Țarului*, în „Românul”, an 44, nr. 32, 2 iunie 1914, p. 3.

¹⁶² Claudiu-Lucian Topor, *op. cit.*, p. 350.

¹⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁴ *Presa străină și vizita Țarului*, în „Dimineața”, an XI, nr. 3677, 31 mai 1914, p. 5.

¹⁶⁵ *Opoziționiștii unguri și vizita Țarului*, în „Dimineața”, an XI, nr. 3677, 31 mai 1914, p. 5.

¹⁶⁶ Cadeții erau membrii Partidului Constituțional Democrat, fondat de Pavel Miliukov în 1905. Miliukov a fost liderul incontestabil al cadeților și un critic dur al politicii externe ruse, mai ales în timpul lui Alexandr Izvolsky; în 1917, a devenit ministru de Externe în guvernul provizoriu. Partidul Constituțional Democrat a fost promotorul monarhiei constituționale, bazată pe un parlament ales democratic și pe o constituție modernă.

¹⁶⁷ „Rech” a fost unul dintre cele mai reprezentative ziare ale cadeților, unul dintre conducătorii publicației fiind Pavel Miliukov.

¹⁶⁸ Oficinosul partidului cadeților.

¹⁶⁹ Ziar al cadeților și al cercurilor influente de la Sankt Petersburg, articolele sale au avut tentă antisemită și conservatoare.

¹⁷⁰ Ziar naționalist.

¹⁷¹ *L'entrevue de Constantza*, în „L'Indépendance Roumaine”, an 37, nr. 11819, 4/17 iunie 1914, p. 1.

¹⁷² Întâlnirea de la Konopiště, de la începutul lunii iunie 1914, dintre Wilhelm al II-lea, împreună cu ministrul marinei germane, Tirpitz, și Franz Ferdinand a fost comparată deseori cu întrevederea de la Constanța. Diferența reieșea din faptul că nu existau informații despre subiectele dezbătute de cei doi. Se presupune că s-ar fi discutat despre schimbarea politicii externe a României sau chiar despre un viitor atac asupra Serbiei, pentru a tranșa problema sârbească în favoarea Austro-Ungariei.

s-a discutat, probabil, și noua direcție a politicii românești¹⁷³, însă culisele acestei întâlniri nu au fost niciodată făcute publice¹⁷⁴. În „Moskovskiye Vedomosti”¹⁷⁵ s-a negat posibilitatea căsătoriei dintre principele Carol și marea ducesă Olga, dar s-a contestat și retrocedarea Basarabiei: „România ar face bine să renunțe pentru totdeauna la acea provincie”¹⁷⁶.

În „Russkoye Slovo” din Moscova, România era privită drept „o chezășie a echilibrului politic în Balcani și o putere de nădejde împotriva austro-ungurilor”¹⁷⁷. Tot aici se comenta zvonul despre restituirea ținutului Ismail României. Ziarul afirma însă că nu avuseseră loc discuții la nivel înalt despre acest pas, România fiind „mulțumită” cu Dobrogea, care-i asigura ieșirea la Marea Neagră. De asemenea, România nu ar fi vrut ținutul Ismail deoarece, la 1914, în acea regiune majoritatea populației nu era reprezentată de români ci de turci, bulgari și ruși¹⁷⁸. Tot în „Russkoye Slovo” au mai apărut articole privind vizita țarului și rezultatele ei. Astfel, Tratatul de pace de la București rămânea singura garanție a echilibrului în Balcani, iar României îi era recunoscută importanța în zonă¹⁷⁹.

Ziarul „Novoye Vremya” a avut o atitudine contradictorie privind evenimentul de la Constanța. Pe de o parte, vedea întâlnirea de la Constanța ca început al unui nou echilibru european, care pune capăt înarmărilor exagerate din ultimii ani. Ziarul acorda Bucureștiului un rol esențial în menținerea păcii, deoarece, prin alianța acesteia cu Antanta, s-ar fi stabilizat situația din Balcani și, în același timp, românii și-ar fi putut îndeplini aspirațiile naționale¹⁸⁰. Pe de altă parte, ziarul nu aprecia foarte mult probabilitatea intrării în Antanta a unei puteri de rangul al doilea, adică a României¹⁸¹.

„Peterburger Zeitung” prelua articole din ziarul vienez „Neue Freie Presse” și pune accent pe încercările de a îndepărta România de Austro-Ungaria sau măcar de a se împiedica înnoirea alianței dintre ele. Totodată, articolul sugera că Rusia nu ar fi vrut să încheie o alianță cu România, ci să își asigure o marjă de libertate pentru viitor¹⁸². „Peterburgskiy Kur'yer”, „Novoye Vremya” și „Rech” prezentau și ele evenimentul de la Constanța drept un apogeu al apropierii relațiilor româno-ruse¹⁸³.

Presa bulgară s-a arătat interesată de vizita cu caracter diplomatic și matrimonial a suveranului Rusiei. „Zarea”, ziar rusofil, înfățișa România drept „copilul răsfățat al Marilor Puteri”, recunoscând României rolul de arbitru al Balcanilor¹⁸⁴. Celelalte ziare bulgare au recunoscut rolul dominant al României în regiune, dar nu au acordat o prea mare însemnătate diplomatică întâlnirii: „[...] țarul nu face o vizită ci întoarce o

¹⁷³ *Presa rusă și întrevăderea de la Constanța*, în „Opinia”, an XI, nr. 2190, 4 iunie 1914, p. 1.

¹⁷⁴ ANR, fond Diamandy, dosar 103, *La Grande Guerre vue du versant Oriental*, f. 11. Constantin Diamandi spunea că detaliile întâlnirii dintre împăratul Wilhelm al II-lea și Franz Ferdinand rămăneau învăluite în mister, mai ales că, peste câteva zile, unul dintre interlocutori avea să fie asasinat. Moartea lui Franz Ferdinand la Sarajevo ducea la izbucnirea Primului Război Mondial.

¹⁷⁵ Ziar de dreapta, unul dintre redactorii acestuia fiind monarhist.

¹⁷⁶ *Presa rusă și înapoierea Basarabiei*, în „Minerva”, an VI, nr. 1985, 27 iunie 1914, p. 5.

¹⁷⁷ *România față de Rusia*, în „Cuvânt Moldovenesc”, an I, nr. 20, 2 iunie 1914, p. 3.

¹⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁷⁹ *Presa rusă și România*, în „Minerva”, an VI, nr. 1984, 26 iunie 1914, p. 1.

¹⁸⁰ *Ibidem*, fila 50 verso.

¹⁸¹ AMAE, fond Primul Război Mondial, E 2, partea a II-a, vol. 13, *Rapoarte Petrograd*, perioada 1914, fila 44 verso.

¹⁸² *Ibidem*, fila 53 r.-v.

¹⁸³ *Ibidem*, filele 71-81.

¹⁸⁴ *Presa bulgară despre vizita Țarului*, în „Românul”, an 44, nr. 26, 27 mai 1914, p. 1.

vizită¹⁸⁵. Pe lângă interesul arătat episodului constănțean, presa bulgară și-a exprimat dezamăgirea, argumentând că rușii și bulgarii erau mai apropiați și cei din urmă ar fi meritat să fie primii vizitați. Decepția era sporită și din cauza dezastrului Bulgariei în timpul celui de-al Doilea Război Balcanic¹⁸⁶.

Ziarele turcești nu au rămas indiferente față de această întâlnire, care demonstra interesul româno-rus pentru zona Strâmtoarelor. Articolele din presa turcă, preluate din România, au pus sub semnul întrebării relațiile româno-austro-ungare după Tratatul de la București, tensiunile agravându-se din cauza românilor din Transilvania. În același timp, s-a echivalat importanța acestei întâlniri cu aceea dintre Wilhelm al II-lea și Franz Ferdinand¹⁸⁷.

Comentariile presei românești au început încă din luna mai, ca reacție la discursul lui Sazonov în Duma. Astfel, ziariștii români nu împărtășeau entuziasmul lui S. D. Sazonov privind vizita lui Nicolae al II-lea, chiar dacă ministrul de Externe rus se exprimase destul de optimist asupra evenimentului¹⁸⁸. Mai mult, după ce s-a aflat că, după întâlnirea de la Constanța, țarul ar fi trebuit să meargă la Chișinău, unde avea să participe la dezvelirea monumentului țarului Alexandru I, articolele din presa românească au fost mult mai critice. Circula zvonul că la Chișinău ar fi urmat să fie prezent și regele Carol I, iar dacă starea de sănătate nu i-ar fi permis ar fi fost înlocuit în deplasare de principele Ferdinand¹⁸⁹. Scenariul acesta nu a fost bine primit, opinia publică bucureșteană sperând că era doar o glumă¹⁹⁰. Momentul a fost catalogat ca „o vizită pe care n-am dorit-o și pe care nu am putut să o evităm”, iar „țarul nu a fost văzut drept un oaspete al poporului român”¹⁹¹.

După consumarea evenimentului, ziarele românești au gravitat în jurul opiniilor exprimate în presa străină. Astfel, o parte a publicațiilor din Germania și Austro-Ungaria au menționat ruperea României de politică, în timp ce ziarele din statele Antantei, cum ar fi „Le Figaro”, au subliniat că, prin această vizită, România uita de cele petrecute în 1878¹⁹². Se credea că Austro-Ungaria ar fi trebuit să ofere mai multe garanții privind statutul românilor din Transilvania dacă voia să împiedice intrarea României sub influența rusă¹⁹³.

Presa din România avea multe alte critici asupra decorațiilor și a persoanelor decorate. Astfel, lui Brătianu i s-a reproșat că și-a asumat laurii lui Titu Maiorescu, cel care prezidase lucrările păcii de la București, din 1913¹⁹⁴. De asemenea, a nemulțumit faptul că Ionel Brătianu ar fi fost distins cu cea mai înaltă decorație ce putea fi acordată de țar unei persoane care nu făcea parte dintr-o familie domnitoare, chiar la cererea prim-ministrului român; și această cerere nu i s-a putut refuza. De asemenea, prezența liderilor opoziției, la cererea guvernului rus, s-ar fi făcut cu o singură condiție: aceste persoane să nu fie incluse în lista celor decorați¹⁹⁵. Dincolo de aceste fricțiuni politice, presa din România a încercat să evidențieze rolul României pe harta Europei,

¹⁸⁵ *Diplomația bulgară despre vizita Țarului*, în „Românul”, an 44, nr. 29, 30 mai 1914, p. 3.

¹⁸⁶ *Le voyage du Tzar et la presse bulgare*, în „La Roumanie”, an XVII, nr. 4492, 6 iunie 1914, p. 1.

¹⁸⁷ *Ibidem*.

¹⁸⁸ *Expozeul d-lui Sazonov*, în „Românul”, an 44, nr. 13, 13 mai 1914, p. 1.

¹⁸⁹ *Întâlnirea regelui Carol cu țarul Rusiei*, în „Românul”, an 44, nr. 2, 2 mai 1914, p. 3.

¹⁹⁰ *Vizite simandicoase*, în „Adevărul”, an XXVII, nr. 8863, 18 mai 1914, p. 1.

¹⁹¹ *Vizita țarului*, în „Adevărul”, an XXVII, nr. 8876, 11 iunie 1914, p. 1.

¹⁹² Al. Ciurcu, *Vizita țarului*, în „Adevărul”, an XXVII, nr. 8878, 3 iunie 1914, p. 1.

¹⁹³ *Ibidem*.

¹⁹⁴ *Din culisele vizitei Țarului*, în „Adevărul”, an XXVII, nr. 8880, 5 iunie 1914, p. 1.

¹⁹⁵ *Ibidem*.

deoarece nu doar vecinii au fost interesați de rezultatele vizitei lui Nicolae al II-lea, dar și Marile Puteri¹⁹⁶.

Concluzii

Ca rezultat imediat al vizitei, notăm un demers comun – de fapt, un avertisment – prezentat la Constantinopol, la 21 iunie/4 iulie 1914: se referea la libertatea navigației comerciale prin Strâmțori¹⁹⁷. De asemenea, s-a vorbit despre promisiunea neoficială a Rusiei de a susține pretențiile României asupra Transilvaniei; vizita lui Ionel Brătianu și a lui Serghey Sazonov în Ardeal părea un indiciu în acest sens. Totodată, cele două state au ajuns la o înțelegere privind menținerea *statu-quo*-ului în Balcani, respectarea prevederilor Tratatului de la București și protejarea libertății comerțului prin Strâmțori¹⁹⁸.

Probleme fundamentale de securitate și alianță au fost evitate intenționat de către diplomați. Astfel, guvernul român nu a vrut să se angajeze concret și definitiv într-o alianță cu Rusia, refuzând să o asigure de neutralitatea sa în caz de conflict. Analizând însă atitudinea oamenilor politici români, Serghey Sazonov s-a convins că România nu avea obligații precise care ar fi forțat-o să intervină în război de partea Austro-Ungariei, în eventualitatea unui conflict al celei din urmă cu Rusia. Guvernul rus – la fel ca și cel român – a fost mulțumit de rezultatele vizitei, care a contribuit la pregătirea diplomatică a unei colaborări mai strânse în viitor.

Vizita țarului Nicolae al II-lea în România, o inițiativă rusească, a fost un test de politică externă, îmbrăcat însă într-o haină ceremonială, mondenă, amicală. Diplomația de la București a încercat, prin intermediul Rusiei, o apropiere mai mare de Franța și de Tripla Înțelegere: diplomații francezi afirmaseră că eventualitatea unei ralierei la Antantă ar fi fost condiționată de o minimală reconciliere româno-rusă¹⁹⁹. Recalibrarea politicii externe românești a fost influențată de noul context european, în care Puterile Centrale nu mai erau forța militară și diplomatică a continentului.

De cealaltă parte, diplomația rusă a încercat să radiografieze atmosfera politică de la București, în ideea unei posibile îmbunătățiri a relațiilor dintre cele două țări. Cabinetul de la Sankt Petersburg nu a urmărit, neapărat, încheierea unei alianțe, mult mai prețios fiind consensul asupra unor chestiuni punctuale. Importanța vizitei de la Constanța a fost dată și de ampla dezbateri din cotidienele vremii; nu doar din ziarele românești, ci și din presa statelor Antantei și ale Puterilor Centrale. De cele mai multe ori, acestea au fost favorabile; unele au exagerat în privința apropierii româno-ruse, foarte puține articole fiind critice. În linii mari, reflectarea evenimentului în presă s-a centrat pe însemnătatea venirii țarului în România, dar pe timp de pace.

¹⁹⁶ *Întrevederea de la Constanța*, în „Opinia”, an XI, nr. 2184, 28 mai 1914, p. 1.

¹⁹⁷ N. Dașcovici, *La question du Bosphore et des Dardanelles*, Geneva, Georg & Co, 1915, p. 269.

¹⁹⁸ Ester Uribes, *op. cit.*, p. 246.

¹⁹⁹ Hadrian G. Gorun, *Relații politico-diplomatice și militare ale României cu Franța în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2009, p. 24.

THE VISIT OF TSAR NICHOLAS II IN CONSTANȚA IN JUNE 1914
(Summary)

Keywords: Romanian-Russian relations, dynastic closeness, Balkan problem, cordial visit, keeping the status-quo, maintaining peace.

The visit of Tsar Nicholas II in Constanța, result of Russian diplomacy initiative, was an important event that drew attention of public opinion and political circles. The diplomatic value of event was given by the presence of Russian and Romanian ministers especially that of Russian minister of foreign affairs Serghei D. Sazonov. The short duration of the visit suggested that it was just a cordial visit between monarchs, but the presence of Sazonov and the fact that he extended his stay for a few more days and discussed with King Carol I and Ionel Brătianu, in addition to discussions he had with politicians, make the event even more important. Sazonov's careful preparations of the visit highlighted Russia's objectives regarding the Balkans, the straits problem, the Alban problem and the Bucharest Peace Treaty.

At that time, the event was greatly reflected in local and foreign press. The newspapers from Triple Entente and Triple Alliance states observed in detail the evolution of the event and tried to make a note of Russian imperial family's visit to Constanța. The common point in press articles was the speculation of Romanian foreign policy change from an alliance to another or at least the fear of going in such direction.

The visit of Russian Tsar in Constanța did not mean a change of direction in Romanian foreign policy but merely the possibility of probing both sides. At that time, neither Romania nor Russia were willing to join an alliance, but Romania's interest was to analyze the tendencies and the availability of Russian cabinet towards and eventual alliance, while Russia tried to observe how close was Romania with Triple Alliance.